

УДК 349.4; 349.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.69>

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНУ ЗЕМЕЛЬ ЕНЕРГЕТИКИ

Харитонova Т.Є.,*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри аграрного,
земельного та екологічного права**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ORCID: 0000-0002-7998-5089

Щербаков Ю.С.*аспірант кафедри аграрного,
земельного та екологічного права**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ORCID: 0009-0007-7751-2484

Харитонova Т.Є., Щербаков Ю.С. Еволюція законодавства про використання та охорону земель енергетики.

У статті досліджується ретроспектива та сучасний стан законодавства, яким регламентується правовий режим земель енергетики в Україні. В кризових умовах постійного швидкого відновлення енергетичної системи країни, що страждає внаслідок воєнних дій, виникає потреба в оптимізації правового забезпечення використання земель для енергетичних цілей. Для якісної наукової оцінки сучасного стану правового режиму земель енергетики важливим є виявлення еволюційного становлення законодавства у цій сфері. Доведено, що законодавче забезпечення використання та охорони земель енергетики в Україні протягом періоду незалежності пройшло чотири послідовні етапи, а саме: 1) етап становлення (1990–2001), що характеризувався обмеженістю та консервативністю нормативно-правового регулювання, низьким рівнем екологізації; 2) етап розвитку загально-правового регулювання (2001–2010), якому були притаманні: оформлення земель енергетичної системи як окремої складової категорії земель промислової, транспорту, зв'язку та іншого призначення; лібералізація відносин власності; особлива увага дотриманню правового режиму охоронних зон електричних мереж; 3) етап розвитку спеціально-правового регулювання (2010–2017), що характеризувався розробкою спеціального закону; екологізацією правового режиму земель енергетики; нормативним оформленням енергетики як сфери суспільних потреб, що можуть вимагати викупу та примусового відчуження земельних ділянок; 4) етап трансформації (2018 – донині), основною ознакою якого є внесення до законодавства безсистемних змін, продиктованих потребами усунення практичних проблем. Занадто довге перебування на трансформаційному етапі законодавчого розвитку здатне гальмувати нормальну еволюцію правового режиму земель енергетики, оскільки нормотворчість даного етапу не забезпечує концептуальне оновлення та комплексну адаптацію законодавства до новітніх умов. Обґрунтовано вплив «зеленого» тарифу, покликаного стимулювати альтернативну енергетику, на активний розвиток спеціального правового регулювання використання та охорони земель енергетики.

Ключові слова: землі енергетики, земельні ділянки, правовий режим, земельне законодавство, земельні правовідносини, земельне право, енергетика, реформа, категорії земель.

Kharytonova T.Y., Shcherbakov Y.S. Evolution of legislation on the use and protection of energy land.

The article examines the retrospective and current state of the legislation regulating the legal regime of energy lands in Ukraine. In the crisis conditions of the constant rapid restoration of the energy system of the country, which suffers as a result of military actions, there is a need to optimize the legal support for the use of lands for energy purposes. For a qualitative scientific assessment of the current state of the legal regime of energy lands, it is important to identify the evolutionary formation of legislation in this area. It is proven that the legislative support for the use and protection of energy lands in Ukraine during the period of independence went through four consecutive stages, namely: 1) the stage of formation (1990–2001), which was characterized by the limitedness and conservatism of regulatory and legal regulation, a low level of environmental protection; 2) the stage of development of general legal regulation (2001–2010), which was characterized by: registration of energy system

lands as a separate component of the category of industrial, transport, communication and other land; liberalization of property relations; special attention to compliance with the legal regime of protected areas of electrical networks; 3) the stage of development of special legal regulation (2010–2017), which was characterized by the development of a special law; greening of the legal regime of energy lands; regulatory registration of energy as a sphere of public needs that may require the redemption and forced alienation of land plots; 4) the stage of transformation (2018 – present), the main feature of which is the introduction of unsystematic changes to the legislation, dictated by the needs to eliminate practical problems. Too long a stay at the transformation stage of legislative development can inhibit the normal evolution of the legal regime of energy lands, since the rulemaking of this stage does not provide a conceptual update and comprehensive adaptation of legislation to the latest conditions. The impact of the «green» tariff, designed to stimulate alternative energy, on the active development of special legal regulation of the use and protection of energy lands is substantiated.

Key words: energy lands, land plots, legal regime, land legislation, land legal relations, land law, energy, reform, land categories.

Постановка проблеми. Енергетична система України переживає складний кризовий період, зумовлений синергетичною дією багатьох факторів, серед яких найбільш гостро виділяються: ведення повномасштабних воєнних дій протягом 2022-2025 років, поглиблення економічних, екологічних та соціально-демографічних проблем, зростання нагальності вимог щодо прискорення енергетичної трансформації тощо. Розвиток енергетики в таких жорстких умовах актуалізує питання щодо практико-прикладних питань здійснення прав та обов'язків суб'єктів у енергетичних відносинах. Передусім, це проявляється у питаннях забезпечення ефективного та раціонального землекористування. Сьогодні, в період, коли вкрай необхідно швидко та максимально безбар'єрно відновлювати пошкоджену енергосистему, перелаштовувати та оптимізувати її функціонування в надзвичайних умовах, життєво важливо «не спотикатися» на формальних перепонах, зайвих адміністративних складнощах під час оформлення земельних відносин. З огляду на цю актуальну потребу можна окреслити дослідницькі питання, які постають перед сучасною наукою земельного права: по-перше, який еволюційний шлях пройшло вітчизняне законодавство про правовий режим земель енергетики; та по-друге, чи відповідає воно критеріям адміністративно-процедурної зручності та оптимальності на сучасному етапі свого розвитку?

Аналіз сучасного стану досліджень. Правовий режим земель енергетики ставав предметом наукових досліджень таких учених як Н.П. Барабаш, І.Я. Вітюк (Дивоняк), Н.Ю. Гальчинська, П.Ф. Кулинич, В.В. Носік, К.О. Оганова, О.О. Савчук, В.І. Семчик, М.В. Шульга та інших. В окремих дослідженнях проводилися історико-правові розвідки, що мали на меті розкрити ретроспективні питання становлення і розвитку правового регулювання використання та охорони земель енергетики в Україні [1]. Однак такі дослідження були досить узагальненими, адже охоплювали період більше ста років (з кінця ХІХ ст. до початку ХХІ ст.). Погоджуючись із необхідністю розуміння загального історичного контексту, вважаємо за потрібне зробити наступний крок та дослідити більш уважно розвиток вітчизняного законодавства за більш ніж тридцятирічний період незалежності. При цьому стрімкі зміни законодавства, постійні потрясіння енергосистеми в умовах повномасштабних воєнних дій, потреби енергетичної трансформації тощо – усі ці фактори постійно актуалізують дослідження правового режиму земель енергетики в розрізі становлення та розвитку його законодавчого забезпечення.

У зв'язку з цим **метою даної статті** є визначення характерних особливостей еволюції законодавства про використання та охорону земель енергетики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Земля використовується в енергетиці як територіально-просторовий базис. З метою розміщення численних енергетичних об'єктів – енергогенеруючих, транспортуючих, розподільних, інфраструктурних, допоміжних тощо – необхідні земельні ділянки різної площі та конфігурації. Оскільки енергетична система охоплює всю країну, землі, необхідні для її нормального функціонування, складають значну частину земельного фонду держави. При цьому вони не є компактно розміщеними – навпаки, такі землі розпорошені по всій території країни.

Об'єктивні особливості землекористування в енергетиці зумовили необхідність розробки спеціального законодавства, яке регламентує специфіку використання та охорони земельних ділянок для енергетичних потреб. Вивчаючи більш ніж тридцятирічний досвід розвитку вітчизняного земельного законодавства, можна простежити в ньому певні періоди трансформуючих змін. Аналізуючи окремих інститут, наприклад, законодавче забезпечення правового режиму земель енергетики, також можна виявити еволюційні зломи, коли якісно змінювалося або саме законодавство, або вектор його подальшого розвитку.

Системне дослідження законодавства про землі енергетики в його ретроспективі дає нам можливість представити пройдену ним еволюцію у вигляді послідовних чотирьох етапів, кожен з яких володіє власними характерними рисами та особливостями.

Етап становлення (1990–2001). Цей період часу припав на системну зміну всього суспільного устрою, перебудову законодавства та його принципових, ідейно-методологічних засад. У даний період земельне законодавство було сконцентроване на проведенні земельної реформи. Поняття та сутність цього процесу досягається ученими уже протягом трьох десятиліть. Наприклад, у 1999 році О.І. Заєць, даючи визначення земельної реформи, називала її врегульованими нормами права суспільними відносинами процесуального характеру, що опосередковують зміну (перетворення) норм земельного права та земельних правовідносин, у яких зобов'язані державою органи та організації взаємодіють із зацікавленими суб'єктами (громадянами та їх організаціями) у економічному, екологічному, інституційно-функціональному та правотворчому напрямках з метою відновлення ефективного використання земельних ресурсів України [2, с. 4]. Переосмислюючи земельну реформу через двадцять років, П.Ф. Кулинич бачить її уже як системне суспільно-правове явище, а не розрізнені норми чи закони [3].

Тим не менш, докорінна перебудова земельно-майнових відносин в умовах пониженої концептуальності та економічної кризи потребувала багатьох зусиль нормотворця. Це стало одним із факторів того, що правовому забезпеченню землекористування в енергетиці приділялося порівняно мало уваги. Дійсно, в цей період часу земельно-енергетичні відносини були порівняно стабільними, що пояснювалося в цілому сталістю енергетичної системи, яка була створена у попередній історичний період, мала централізований характер, опиралася на землекористування, регламентоване також ще за радянських часів.

У цілому правовий режим земель енергетики обмежувався нормами Земельного кодексу України 1990 року в редакції 1992 року [4], в якому ці землі відносилися до категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, оборони та іншого призначення. При цьому прямо про землі енергетики кодекс не говорив. Ці земельні ділянки можна розпізнати, наприклад, у ст. 69 ЗК України під назвою «Землі транспорту, зв'язку та іншого призначення». Однак аналіз положень цієї статті вказує на досить обмежений їх зміст: мова йде лише про надання земельних ділянок підприємствам та організаціям, що здійснюють будівництво та експлуатацію ліній електропередач, у тому числі для виконання тимчасових будівельних робіт щодо таких об'єктів.

Крім того, ЗК України 1992 року встановлював поняття охоронної зони для повітряних та підземних кабельних ліній електропередачі поза населеними пунктами. Головна ідея щодо правового режиму цих охоронних зон полягала у встановленні обмежень у використанні таких земель, а не їх вилученні у власників. У цілому даний підхід зберігся у законодавстві донині.

Ще однією характерною рисою земельного законодавства аналізованого етапу слід вказати його консервативність відносно питань власності на землі енергетики. Так, ст. 4 ЗК України 1992 року передбачала правило про те, що землі єдиної енергетичної системи не можуть передаватися у колективну та приватну власність. Цією нормою землі енергетики було поставлено умовно поза межами глобального реформування, що відбувалося на той час, і цим самим убезпечено від певних серйозних потрясінь.

Звичайно, вказаними загальними положеннями величезний масив земельно-енергетичних відносин не міг бути якісно врегульований, а тому потребував додаткового забезпечення. У 1997 році постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.1997 року було затверджено Правила охорони електричних мереж [5], якими регламентувалися питання щодо відведення земельних ділянок, встановлення охоронних зон, визначення мінімальних допустимих відстаней, прокладення просік у багаторічних насадженнях тощо. Варто зазначити, що дані Правила проіснували протягом чверті століття, зазнавши лише одну змістовну зміну в 2022 році, що була пов'язана з необхідністю посилення охорони лісових насаджень [6].

Отже, етап становлення законодавства про правовий режим земель енергетики характеризувався такими основними ознаками: а) обмежене нормативно-правове забезпечення; б) консервативні земельно-майнові відносини (державна власність на землі єдиної енергетичної системи); в) відносно опрацьований правовий режим охоронних зон, функція яких полягала у механічному захисті енергетичних об'єктів від можливих негативних впливів; г) низький рівень екологічної складової правового режиму земель енергетики, оскільки у законодавстві були відсутні запобіжники для негативного впливу об'єктів енергетики на довкілля та людину.

Етап розвитку загально-правового регулювання (2001–2010). Прийняття Земельного кодексу України 2001 року [7] суттєво змінило вектор еволюції земельного законодавства. Прогресивність даного нормативно-правового акту відобразилася в тому числі й на правовому режимі земель енергетики, який у певних ознаках трансформувався, а в деяких – зберіг свою попередню ідентичність.

Зокрема, землі енергетики так само залишилися в складі об'ємної категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення. Разом із тим, новий ЗК України приділив більшу увагу кожному виду земель у межах категорії, присвятивши їм окремі статті. Так, ст. 76 ЗК України під назвою «Землі енергетичної системи» розвинула фундамент загально-правового регулювання використання та охорони земель енергетики, фактично своїми положеннями встановивши деякі важливі опорні аспекти.

По-перше, до земель енергетичної системи віднесено землі, надані під електрогенеруючі об'єкти (атомні, теплові, гідроелектростанції, електростанції з використанням енергії вітру і сонця та інших джерел), під об'єкти транспортування електроенергії до користувача. За попереднього ЗК України землі енергетики не мали такого більш-менш окресленого регулювання, а подібних норм щодо їх складу не передбачалось.

По-друге, законодавець відмовився від консервативних поглядів на майнову приналежність земель енергетики, встановивши, що такі земельні ділянки можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Цим було знято багаторічний бар'єр, який було зведено між землями енергетики та зобов'язально-майновими відносинами. Однак при цьому ЗК України зберіг цілком виправданий уламок попередніх заборон, а саме: землі атомної енергетики належать до земель державної власності, які не можуть передаватись у комунальну та приватну власність.

По-третє, нормотворець також відтворив поняття охоронної зони вздовж повітряних та підземних кабельних ліній. Узагалі, аналізуючи законодавство та правозастосування у даний часовий проміжок, можна відмітити, що практичні проблеми виникали в основному щодо дотримання правового режиму охоронних зон. Зокрема, це підтверджується листами Державної інспекції України з нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії «Щодо попередження надзвичайних подій в охоронних зонах електричних та теплових мереж» від 18.05.2007 року № 01/10-770 [8], «Про дотримання вимог Правил охорони електричних мереж» від 08.08.2007 року № 01/10-1471 [9] тощо, в яких фіксуються аналітичні результати проведених перевірок та виявлені численні факти порушення правового режиму охоронних зон.

На даному етапі розвитку загально-правового регулювання наявного земельного законодавства, яке на той час якісно та кількісно розширилося та удосконалилося порівняно із попереднім періодом, було достатньо для задоволення потреб регламентування відносин використання земель у сфері енергетики. Однак уже наприкінці етапу енергетичним відносинам стало тісно в рамках існуючого земельного законодавства. Спочатку непомітний, але невпинний рух розпочався із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» від 29.09.2008 року [10]. Запущений цим Законом процес реального розвитку альтернативної енергетики, щедро простимульований «зеленим» тарифом та державними гарантіями, почав поступову, але неухильну трансформацію вітчизняної енергетичної системи. Стало зрозуміло, що енергетична система швидко та динамічно змінюватиме свій портрет: з'являтимуться нові енергогенеруючі, енерготранспортуючі та інші об'єкти, що потребуватимуть нових земельних ділянок, які до цього, ймовірно, використовувалися за зовсім іншим цільовим призначенням.

Протягом довгих десятиріч централізована енергетична система України функціонувала без глобальних змін, що робило відносно стабільним й землекористування у цій системі. Однак модернізація земельно-власницьких відносин, а згодом активний заклик до будівництва нових енергетичних об'єктів – докорінно змінили цю ситуацію. Передусім, оскільки новим енергетичним об'єктам доводилося шукати собі місце серед інших густо скомпонованих землекористувань, вкотре постало актуальне питання про пріоритет деяких видів діяльності перед іншими. З огляду на вказану нами зацікавленість нормотворця у розвитку енергетики в даний період, не дивним виглядає розробка та прийняття важливого Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 року [11]. Ним передбачалося, що серед суспільних потреб, тобто обумовлених загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади потреб у земельних ділянках, що дають право пропонувати викуп власникам, є будівництво, капітальний ремонт, реконструкція та обслуговування лінійних об'єктів та об'єктів енергетичної інфраструктури (ліній електропередачі, електростанцій) та об'єктів, необхідних для їх експлуатації. При цьому в разі відмови власників від добровільного продажу, законодавець передбачив можливість примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності – фактично для перелічених енергетичних потреб. Як можна помітити, наприкінці аналізованого етапу назріло регулювання для еволюційного переходу законодавства на наступний щабель свого розвитку.

Етап розвитку спеціально-правового регулювання (2010–2017). Необхідність, яка поступово набирала ваги на попередньому етапі, оформилася в прийнятті Закону України «Про землі енер-

гетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» від 09.07.2010 року [12]. Цим нормативно-правовим актом було встановлено якісно нове законодавче регулювання відносин використання та охорони земель у сфері енергетики. Передусім, слід наголосити на тому, що спеціальним Законом було розширено розуміння складу земель енергетики. Так, якщо ЗК України під землями енергетичної системи продовжує вбачати лише землі під електрогенеруючими об'єктами та під об'єктами транспортування електроенергії, то спеціальний Закон вважає землями енергетики також земельні ділянки, надані в установленому порядку для розміщення, будівництва та експлуатації об'єктів передачі теплової енергії, виробничих об'єктів, необхідних для експлуатації об'єктів енергетики, в тому числі баз та пунктів. Більш того, Закон детально визначає, що саме входить до земель енергогенеруючих підприємств, земель під виробничими об'єктами енергетики, земель міждержавної та магістральної електричної мережі, земель місцевої (локальної) електричної мережі, земель під об'єктами магістральної теплової мережі тощо.

Крім того, суттєво диференціюються спеціальні зони об'єктів енергетики та їхній правовий режим: замість єдиної охоронної зони – з'являються: а) санітарно-захисні зони атомних електростанцій; б) зони спостереження атомних електростанцій; в) охоронні зони об'єктів енергетики; г) санітарно-захисні зони об'єктів енергетики; д) охоронні зони магістральних теплових мереж. Важлива принципова відмінність полягає у тому, що правовий режим таких спеціальних зон має різне функціональне призначення: охоронні зони спрямовані на захист об'єктів енергетики від можливих втручань та аварійних ситуацій, а санітарно-захисні зони навпаки – на захист довкілля та людей від негативного впливу енергетичних об'єктів.

Екологізація правового режиму земель енергетики на прикладі даного Закону досить рельєфно проглядається, зокрема під час аналізу принципів регулювання земельних відносин у сфері енергетики (ст. 3 Закону). Зокрема, яскраво виражений екологічний характер має принцип поєднання інтересів забезпечення енергетичної безпеки держави та захисту навколишнього природного середовища, який вимагає досягати показників енергетичної стабільності та забезпеченості, суворо ураховуючи потреби захисту довкілля.

Доповнює цей принцип додаткове положення про пріоритет безпеки життя і здоров'я населення над економічною вигодою від діяльності об'єктів енергетики. Даний антропоцентричний принцип синхронізується із появою санітарно-захисних зон, метою яких стала охорона людей від випромінювання та іншого негативного впливу безпосередньої близькості енергетичних об'єктів.

Спеціальний Закон приділив увагу також практичним проблемам щодо надання земельних ділянок для розміщення об'єктів енергетики, зокрема питанням встановлення сервітутів, розробки проєктів відведення, вилучення (викупу) земельних ділянок тощо. Таким чином, Закон України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» створив новий масив нормативного регулювання земельних відносин, який вже був на якісно іншому рівні, ніж попередні. Характерними ознаками даного етапу можна виокремити такі: а) поява розгорнутого спеціального нормативного забезпечення на рівні окремого закону; б) екологізація правового режиму земель енергетики; в) нормативне оформлення енергетики як сфери суспільних потреб, що може потребувати викупу та примусового відчуження земельних ділянок.

Даного законодавчого забезпечення було достатньо протягом кількох років, протягом яких, зокрема, відбувалося становлення альтернативної енергетики в Україні, а вітчизняна енергетична система в цілому функціонувала за консервативними лекалами. Однак обидва ці фактори змінилися приблизно одночасно. По-перше, під впливом євроінтеграційних зобов'язань було прийнято Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 року, яким було фактично запущено масштабну перебудову в енергосистемі усієї країни, зокрема вона почала відходити від жорстких централізованих принципів, а значить поява нових локальних об'єктів та їх трансформація на місцях актуалізувала відносини щодо землекористування. По-друге, під впливом високого «зеленого» тарифу кількість об'єктів «зеленої» генерації стрімко зростала, що знову ж таки ставило на порядок денний земельні питання. У зв'язку з цим стало зрозуміло, що сформоване на попередньому етапі законодавче забезпечення не здатне адекватно відреагувати на нові виклики. Це стало причиною неминучого початку нового етапу.

Етап трансформації правового регулювання (2018 – донині). Характерною особливістю даного етапу слід вказати внесення до земельного законодавства безсистемних змін, зумовлених потребами вирішення конкретних практичних проблем. Так, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів» від 23.11.2018 року [13] було передбачено, що на землях, віднесених до категорії земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики та іншого призначення можуть розміщуватися об'єкти альтернативної енергетики, що використовують відновлювані джерела енергії, незалежно від цільового призначення таких земельних ділянок.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» від 28.04.2021 року [14] було доповнено положення ч. 4 ст. 76 ЗК України, в якій йдеться про те, що «лінійні об'єкти енергетичної інфраструктури можуть розміщуватися на земельних ділянках усіх категорій земель без зміни їх цільового призначення, у тому числі за договорами сервітуту».

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури приєднання до електричних мереж» від 15.07.2021 року [15] був присвячений цілій низці різних уточнень та змін техніко-юридичного характеру (щодо термінології, встановлення сервітутів, погодження проєктів землеустрою тощо).

Закон України «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів» від 24.02.2023 року вніс кілька положень щодо права користування земельними ділянками для розміщення та будівництва оператором системи розподілу кабельних ліній електропередачі напругою до 150 кВ включно, що знаходяться на глибині нижче 0,5 метра від поверхні ґрунту.

Не ставлячи під сумнів змістовну необхідність внесення перерахованих та інших змін, вважаємо, що необхідно все ж звернути увагу на формальну сторону таких нормотворчих дій. По-перше, викликає чергове занепокоєння практика внесення змін до земельного законодавства шляхом прийняття законів із «неземельними» назвами та змістом. Наприклад, у цілком податковий, судячи із назви Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», було вписано норму, яка не має жодного відношення до адміністрування податків, зате є суто земельно-правовою.

По-друге, автори пропонованих змін до законодавства найчастіше мало переймаються збереженням його концептуальності та системності – вони здебільшого сталять собі за мету досягнення своїх конкретних завдань у рамках тієї чи іншої законодавчої ініціативи. Однак внесені зміни розривають єдину логіку та структуру Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», порушуючи його власну внутрішню побудову. Наприклад, досить чужорідно виглядають детальні техніко-юридичні норми в ст. 14 Закону, внесені туди внаслідок потреби розвитку електрозарядної інфраструктури для електромобілів.

Звичайно, Закон не може назавжди залишатися статичним. Суспільні відносини динамічно змінюються, вимагаючи кореляції законодавства, що є більш консервативним. За відсутності політичної волі, ресурсів та бажання концептуально опрацювати нову редакцію Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», нормотворець обирає інший підхід – тимчасового ситуативного підлаштування, за якого окремі положення видозмінюються на запит практики. На нашу думку, воєнні дії протягом 2022-2025 років сприяли затягуванню даного періоду, у зв'язку з чим проміжний за своєю суттю трансформаційний етап триває досить довго, чим гальмує подальший якісний розвиток правового режиму земель енергетики в Україні.

Висновки. Отже, законодавче забезпечення використання та охорони земель енергетики в Україні протягом періоду незалежності еволюціонувало у вигляді проходження чотирьох послідовних етапів, а саме: 1) етапу становлення (1990–2001), що характеризувався обмеженістю та консервативністю нормативно-правового регулювання, низьким рівнем екологізації; 2) етапу розвитку загально-правового регулювання (2001–2010), якому були притаманні: оформлення земель енергетичної системи як окремої складової категорії земель промислової, транспорту, зв'язку та іншого призначення; лібералізація відносин власності; особлива увага дотриманню правового режиму охоронних зон електричних мереж; 3) етапу розвитку спеціально-правового регулювання (2010–2017), що характеризувався розробкою спеціального закону; екологізацією правового режиму земель енергетики; нормативним оформленням енергетики як сфери суспільних потреб, що можуть вимагати викупу та примусового відчуження земельних ділянок; 4) етапу трансформації (2018 – донині), основною ознакою якого є внесення до законодавства безсистемних змін, продиктованих потребами усунення практичних проблем. Занадто довге перебування на трансформаційному етапі законодавчого розвитку здатне гальмувати нормальну еволюцію правового режиму земель енергетики, оскільки нормотворчість даного етапу не забезпечує концептуальне оновлення та комплексну адаптацію законодавства до новітніх умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вітюк І.Я. Становлення і розвиток правового регулювання використання та охорони земель енергетики в Україні. *Європейські перспективи*. 2012. № 4 (2). С. 135–140.

2. Заєць О.І. Правові аспекти земельної реформи в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 1999. 20 с.
3. Кулинич П.Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2021. 308 с.
4. Земельний кодекс України від 18.12.1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 10. Ст. 98. (втратив чинність).
5. Про затвердження Правил охорони електричних мереж: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.1997 року. *Офіційний вісник України*. 1997. № 10. Стор. 28. (втратила чинність).
6. Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2022 року № 612. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 117.
7. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
8. Щодо попередження надзвичайних подій в охоронних зонах електричних та теплових мереж: лист Державної інспекції України з нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії від 18.05.2007 року № 01/10-770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-770494-07#top> (дата звернення: 01.02.2025 року).
9. Про дотримання вимог Правил охорони електричних мереж: лист Державної інспекції України з нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії від 08.08.2007 року № 01/10-1471. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1471494-07#Text> (дата звернення: 01.02.2025 року).
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу: Закон України від 29.09.2008 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 13. Ст. 155.
11. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 1. Ст. 2.
12. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 09.07.2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 1. Ст. 1.
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів: Закон України від 23.11.2018 року. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 49. Ст. 399.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин: Закон України від 28.04.2021 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 9-10. Ст. 25.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури приєднання до електричних мереж: Закон України від 15.07.2021 року. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 44. Ст. 354.
16. Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів: Закон України від 24.02.2023 року. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 61. Ст. 203.